

بئاتریس عشق

آشنایی با «کمدی الهی» داتته آلیگیری

محمد سلکی

بر اساس کتاب «کمدی الهی» ترجمه‌ی «شجاع الدین شفا»

به نام پروردگار هستی‌بخش

پیش‌گفتار

«کمدی الهی»، سروده‌ی «دانته آلیگیری»، نویسنده‌ی نامدار ایتالیایی، یکی از مهم‌ترین کتب ادبیات اروپا و جهان است که سفر تخیلی و تمثیلی نویسنده را به دنیای دیگر روایت می‌کند.

این کتاب، در سه جلد دوزخ، برزخ و بهشت منتشر شده و پژوهش پیش‌رو، معرفی کوتاه و کلی این اثر را در بر دارد.

«بئاتریس عشق»، در تمام بخش‌ها، بر اساس یادداشت برداری‌های نگارنده از کتاب «کمدی الهی»، به ترجمه‌ی استادانه و مقدمه‌ی اندیشمندانه‌ی «شجاع الدین شفا»، نشر امیرکبیر، شکل گرفته. اما در بخش نخست - آشنایی با دانته - از کتاب «شرح حال و آثار شاعران و نویسندگان ایران و جهان»، تألیف و تدوین «دکتر حمید سفیدگر شهانقی»، صص ۱۸۰-۱۸۳، هم برای شرح زندگی دانته استفاده شده.

آشنایی با دانته

دانته آلیگیری (Dante Alighieri) در سال ۱۲۶۵ م در شهر فلورانس (Florence) ایتالیا، زاده شد.

دانته در دانشگاه‌های فلورانس و پالودا، به کسب دانش پرداخت. وی یکی از شاگردان برجسته بود و به رشته‌های فلسفه، طبیعی و اخلاق، توجه و علاقه‌ی زیادی داشت.

دانته در ۹ سالگی، عاشق بئاتریس (Beatrice) ۸ ساله می‌شود و این عشق، سال‌ها ادامه دارد و در زندگی شاعر بزرگ ایتالیا تأثیر می‌گذارد؛ آن چنان که در ۱۹ سالگی، نخستین اشعار خود را در وصف محبوب و معشوقش سرود و بئاتریس را همانند فرشتگان و به پاکی و صفای آن‌ها دانست و تشبیه کرد.

داستان دردناک جایی آغاز می‌شود که بئاتریس، با مرد دیگری ازدواج می‌کند و روح شاعر جوان، آزرده و خسته می‌شود. اما جانکاه‌تر آن جا که پیک کور و کر مرگ، چراغ زندگی بئاتریس ۳۴ ساله را خاموش می‌کند.

دانته که بانویی به نام جما (Gemma) را به همسری برگزیده، به فعالیت‌های سیاسی روی می‌آورد. سرانجام هم به تهمت اختلاس، از فلورانس اخراج می‌شود و این آغاز دربدری‌ها و آوارگی‌های شاعر کمدی الهی بود.

عاقبت در سال ۱۳۲۱ م، در ۵۶ سالگی، دور از خانه و خانواده، تسلیم مرگ شد و در ساعت آخر زندگی گفت:

«کاش در خانه‌ی خودم مرده بودم...»

آرامگاه وی، در شهر راونا (Ravenna) است.

اما آثار دانته، به جز کمدی الهی که مفصل بررسی خواهد شد:

- زندگانی نو (Rita nuova) : نغمه‌هایی است عاشقانه برای بئاتریس

- ضیافت (Convivio) : مجموعه‌ای است فلسفی.

- سلطنت (De monarchia) : عقیده دارد که دنیا باید پادشاه دنیوی واحد و راهنمای معنوی واحد (پاپ) داشته باشد.

- آهنگ‌ها (De rime) : اشعاری درباره‌ی زنی ناشناس که به قول شاعر، دلش از سنگ بوده.

آشنایی با کتاب کمدی الهی

کمدی الهی - به انگلیسی: (Divine Comedy) و به ایتالیایی: (La divina commedia) -
در ۱۰۰ سرود ۳ مصرعی و در ۳ بخش، به ترتیب زیر سروده شده:

۱- دوزخ (Inferno)

۲- برزخ (Purgatorio)

۳- بهشت (Paradiso)

دانته، این کتاب را فقط کمدی (commedia-comedy) نامید و لقب الهی یا آسمانی (la divina-divine)، در حدود سه قرن بعد، یعنی در قرن ۱۶ م، بر این نام افزوده شد.

کمدی از نظر دانته این است که بر خلاف تراژدی (Tragedy) از بد شروع می‌شود و به حسن عاقبت پایان می‌یابد. (سفر دانته از دوزخ شروع می‌شود و به بهشت می‌رسد.)

الهی (Divine) هم می‌تواند دربرگیرنده‌ی ۲ مفهوم باشد:

(۱) ارتباط این اثر با ماوراء الطبیعه و آسمانی بودن

(۲) زیبایی و لطف خدایی این اثر

اهمیت کتاب دانته در ادبیات ایتالیا، این‌جا پیدا می‌شود که تا قبل از کمدی الهی، در ایتالیا، زبان رسمی وجود نداشت و هر کس به زبانی و لهجه‌ای سخن می‌گفت؛ اما دانته، با سرودن این اثر، زبان ایتالیایی را پی‌ریزی نمود. (زبان ایالت تسکانا)

در سفر تمثیلی کمدی الهی، دانته ۲ راهنما دارد:

۱- ویرژیل که نماد «عقل» است.

۲- بئاتریس که نماد «عشق» است.

شجاع الدین شفا در مقدمه‌ی ارزشمند خود، عقیده دارد که احتمالاً منابع و الهام‌دهندگان دانته را می‌توان موارد زیر دانست:

- داستان معراج پیامبر که ترجمه‌ی لاتینش وجود داشته.
- رساله‌ی الغفران از ابوالعلا معری: سفر مردی به اسم ابن قارح به دوزخ و ملاقات وی با شیطان.
- ارداویراف‌نامه: صعود روح ارداویراف، مصلح زردشتی.
- سیر العباد الی المعاد: از حکیم سنایی غزنوی که شاعر به هدایت مرشد خود، دنیای دیگر را به چشم می‌بیند و در بازگشت، مشهودات خویش را نقل می‌کند.

گوشه‌ای از اظهارنظرهای نامداران درباره‌ی کمدی الهی:

اوگوست کنت (Anguste comte)، فیلسوف قرن ۱۹ فرانسه:

«از آغاز پیدایش ادبیات در جهان تا به امروز، کمدی الهی بزرگ‌ترین محصول قریحه و نبوغ انسانی و بزرگ‌ترین درجه‌ی فر و جلال هنر بشری است.»

کارلایل (Carlyle)، مترجم انگلیسی کمدی الهی:

«این اثر فقط محصول کار دانته نیست؛ زیرا چنین اثری را یک نفر، تنها پدید نمی‌تواند آورد. کمدی الهی زاده‌ی ده قرن خاموشی مسیحیت است که بالاخره توانسته است زبان بگشاید و سخن بگوید. عصاره‌ی هزار سال زندگی بشری است که دانته کلمه‌ی «تمت» را در آن گذاشته است.»

و افراد زیر هم به تعریف و تمجید از کمدی الهی پرداخته‌اند:

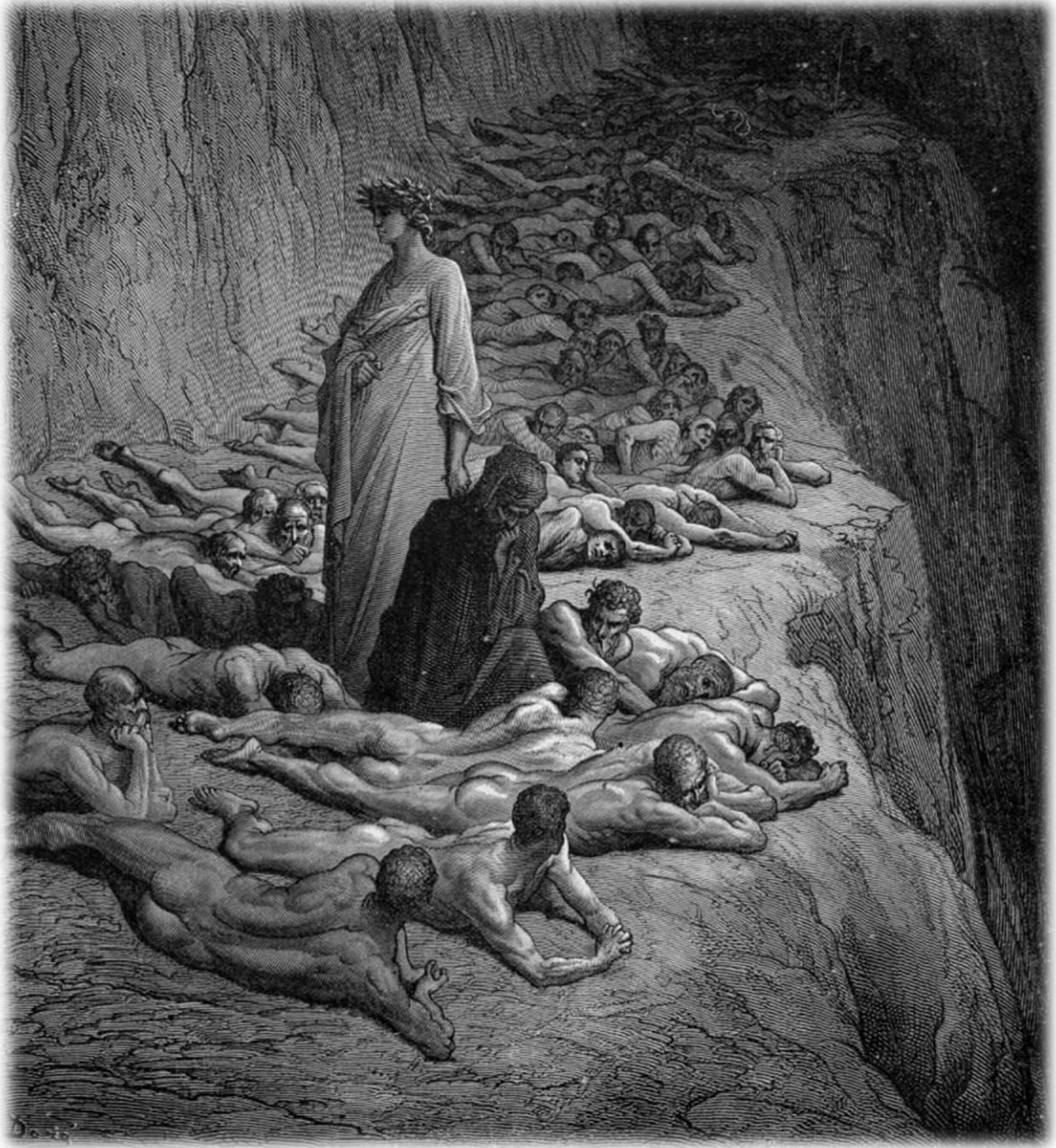
لانگ فلو (Long fellow)، بوکاجیو (Boccaccio)، ولتر (Voltaire)، شاتوبریان (Chateaubriand)، لامارتین (Lamartine) و تی.اس.الیوت (T.S.Eliott)

از زمان دانته به بعد، علاوه بر محققین و ادبا و دانشمندان بزرگی که به شرح، تفسیر و ترجمه‌ی این کتاب پرداختند و علاوه بر دانته‌شناسان برجسته‌ای که در شهرهای مختلف

ایتالیا رسماً مأموریت یافتند که هفته‌ای یکبار کمدی الهی را در کلیساها و مراکز عمومی و میدان‌های شهر، برای مردم، تفسیر و معنی کنند، نقاشان و مجسمه‌سازان بزرگ نیز به خلق آثار برجسته‌ی هنری بر اساس این کتاب روی آوردند.

بفش‌هایی از کمدی الهی، بر اساس ترجمه و مواشی شجاع الدین شفا

✓ نخستین جملات کمدی الهی در ترجمه‌ی انگلیسی Long fellow :

Midway upon the journey of our life
I found myself within a forest dark,
For the straightforward pathway had been lost.

Ah me! how hard a thing it is to say
What was this forest savage, rough, and stern,
Which in the very thought renews the fear.

✓ و نخستین جملات کمدی الهی در ترجمه‌ی ایتالیایی به پارسی شجاع الدین شفا:

در نیمه‌راه زندگانی ما، خویشتن را در جنگلی تاریک یافتیم؛ زیرا راه راست را گم کرده بودم
و چه دشوار است وصف این جنگل وحشی سخت و انبوه که یادش ترس را در دل بیدار
می‌کند!

✓ یکی از معروف‌ترین ابیات کمدی الهی که بر سر در جهنم نوشته شده بود:

شما که داخل می‌شوید، دست از هر امیدی بشوید.

✓ در طبقه‌ی نخست دوزخ، بزرگان دوران کهن به سر می‌برند؛ به خاطر مسیحی نبودن از
راهیابی به بهشت محروم شده‌اند؛ ولی مجازاتی به جز محرومیت ابدی از امید ندارند و
در ظلمت مطلق، این طبقه با نور ضعیفی روشن شده :

• هومر ، لقب: شاعر شمشیردار ، homeros

• ویرژیل

• بوعلی سینا

• افلاطون

• ارسطو ، استاد همه دانایان

• سقراط

• اقلیدس

- ابن رشد
- صلاح الدین ایوبی
- کامیلا ، ملکه‌ی سرزمین آمازون ، Camilla
- هکتور، پهلوان نامی ایلید ، Hector

✓ هم‌چنین اسکندر مقدونی و آتیلا را در دوزخ می‌بیند:

در آن جاست که عدل الهی، آتیلا را که تازیانه‌ی روی زمین بود ... به دست مکافات سپرده است... (توضیحات مترجم: لقب آتیلا، تازیانه‌ی خدا بود؛ به علت قتل و غارت وحشتزایش. معروف است که وی گفته بود: هر جا که اسب من پای بگذارد، نباید علف بروید)

✓ ریاخواران، لواط‌کاران، ستمگران، شهوت‌پرستان، شکم‌پرستان، چاپلوسان، خسیسان و مسرفین، ریاکاران و روحانی‌نمایان و غیب‌گویان - عذابشان چشم پر اشک است و سرشان به سمت عقب نگاه می‌کند - در دوزخ به سر می‌برند.

✓ بسیاری از افراد هم‌عصر خود را در دوزخ نشان می‌دهد و شهر خود را فساد آلوده می‌نامد:

تو که از روی جامه‌ات، یکی از نوادگان **شهر فساد آلوده‌ی ما** می‌نمایی، بر جای بایست.

✓ مختلسین (اختلاس‌کنندگان) در دوزخ هستند:

چنگک‌های تیز شیطان‌ها در بدن آن‌ها فرو می‌رود؛ چون انگشتان ایشان برای چنگ‌اندازی به اموال مردم آماده بود.

✓ نمرود و قابیل هم در دوزخ دیده می‌شوند.

✓ طبقه‌ی نهم، واپسین طبقه‌ی دوزخ، یعنی ظلمات و سرمای مطلق، جایگاه بدترین دسته از تمام دوزخیان، یعنی خیانتکاران است. اینان کسانی هستند که عواطف بشری را نادیده گرفته‌اند و پیوند محبت و اعتماد را که باید «وصل‌کننده»ی ابنای بشر باشد، بریده و فصل کرده‌اند؛ بدین جهت، جرم خیانت در دوزخ دانه، سنگین‌ترین جرم‌هاست:

استاد گفت: این روحی که به بدترین عذاب دوزخ گرفتار است، **یهودای اسخریوطی** است که سر در کام شیطان و دو پای بیرون دارد... (به خاطر خیانت به مسیح)

✓ اساس تقسیم‌بندی بهشت دانته، عشق (Amore) است.

✓ در تمام طول سفر بهشت، دانته چشم به چشم بئاتریس دوخته است؛ زیرا که حقیقتی که او در پی آن است و برای رسیدن به آن، بدین سفر برخاسته، در چشمان بئاتریس جلوه‌گر است. دانته، ستایش بی‌نظیری از این زن - بئاتریس - دارد که او را تا حد «مظهر حق» و «نماینده‌ی لطف الهی» بالا می‌برد و وی را در عالی‌ترین طبقه‌ی فردوس جای می‌دهد.

✓ در بهشت به بوستینیانوس - امپراتور نامی روم - ، راحیل - همسر یعقوب پیامبر - ، ساره - همسر ابراهیم و مادر اسحاق پیامبر - و شهدای مسیحیت که در مریخ هستند، برمی‌خورد. مریخ قرمز رنگ است؛ نشان شجاعت، خونریزی و شهادت.

✓ در بخشی از سفر بهشت، دانته به ارواحی برمی‌خورد که از عشق مجازی به عشق حقیقی رسیده‌اند.

✓ کلیددار بهشت، **پطرس** - یکی از حواریون - است.

✓ مریم مقدّس، در این سروده‌ها، شهبانوی آسمان لقب گرفته.

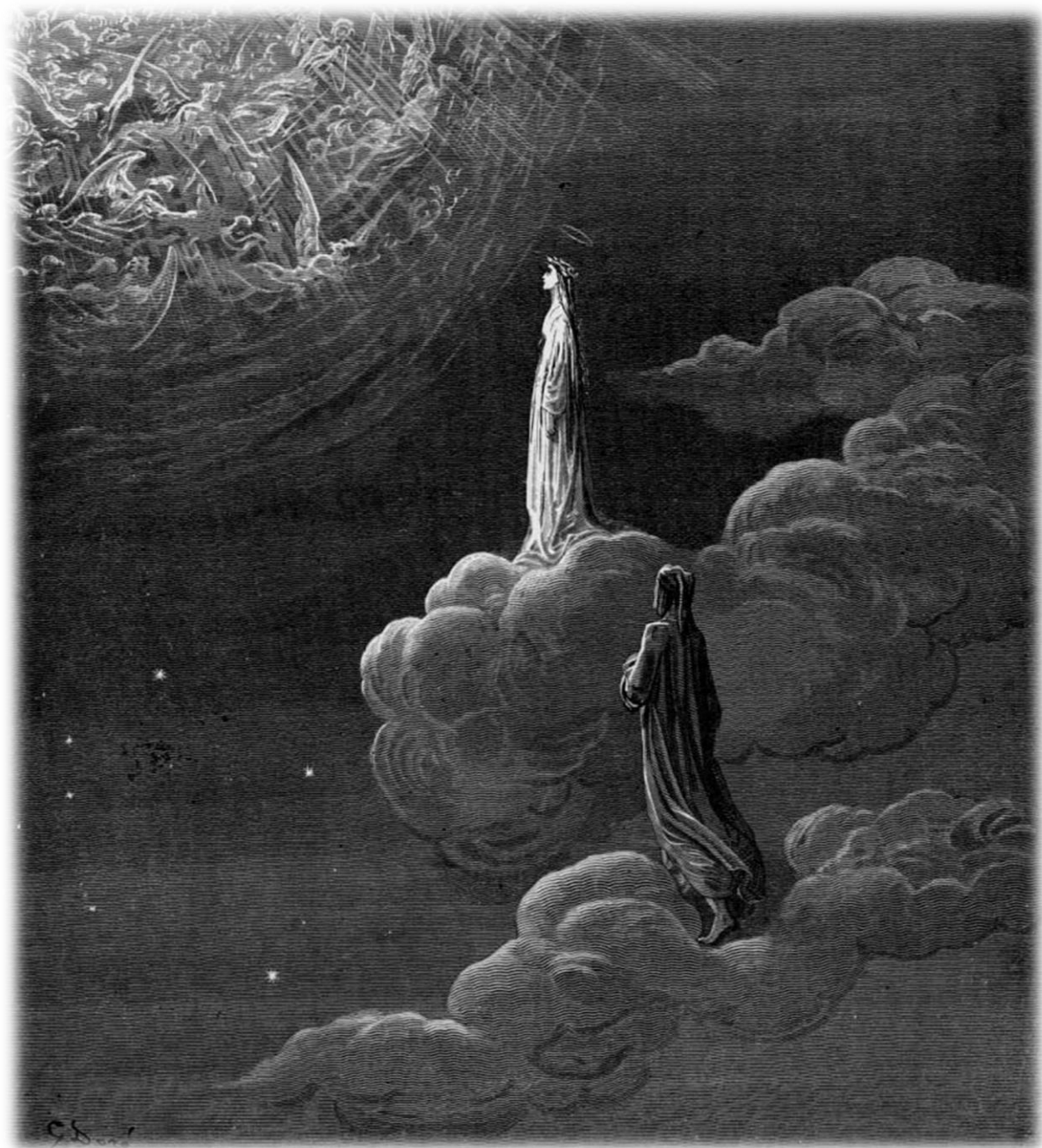
✓ آخرین جمله‌ی کتاب:

و این کار عشق بود که خورشید و دیگر اختران را در گردش دارد.

ایتالیایی: I Amor che move il sole e l'alter stelle.

انگلیسی: The Love which moves the sun and the other stars.

در فروع این گل بهشتی ، پراکندگان عالم آفرینش را در کتابی واحد که عشق شیرازه
اوراقش بود بهم پیوسته دیدم . (صفحه ۱۶۲۸)

کتاب نامه

۱) کمدی الهی، دانته آلیگیری، ترجمه‌ی شجاع الدین شفا، نشر امیر کبیر، چاپ

پنجم، تهران، ۱۳۷۷

۲) شرح حال و آثار شاعران و نویسندگان ایران و جهان، تألیف و تدوین دکتر حمید

سفیدگر شهانقی، نشر آهسته، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۶

3) *The Divine Comedy of Dante Alighieri*. Translated by: Henry
Wadsworth Longfellow.